

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

DOI: 10.59610/bbu2.2024.2.8

*Dadaşova Jalə Bayram qızı,
iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,
Milli Aviasiya Akademiyası,
E-mail: j.ala@inbox.ru
© Dadaşova J.B., 2024*

UOT - 339.924

XİDMƏTLƏR ÜZRƏ BEYNƏLXALQ TİCARƏTİN İNKİŞAFI İSTİQAMƏTLƏRİ VƏ MÜASİR MEYLLƏRİ

X Ü L A S Ə

Tədqiqatın məqsədi - beynəlxalq ticarətin müasir xüsusiyyətlərini nəzərə alaraq xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarət əlaqələrinin inkişaf istiqamətlərinin təhlil edilməsidir.

Tədqiqatın metodologiyası - müqayisəli analiz, müqayisəli təhlil, statistik metodlardan istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti - beynəlxalq xidmət ticarətinin beynəlxalq iqtisadi əlaqələrdə yeri araşdırılmışdır. Dünya dövlətlərinin xidmət ticarətindən istifadə istiqamətləri təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın nəticələri - dövlətlərin xidməti ticarət üzrə inkişafının göstəriciləri, növlərinin müasir meyilləri müəyyən edilmiş, inkişafı istiqamətləri göstərilmişdir.

Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi - dünya ÜDM-də xidmət sahələrinin əhəmiyyətli yer almasının müsbət və mənfi tərəfləri müəyyən edilmişdir. Ölkələrin beynəlxalq inteqrasiya olunmasında, əmək bölgüsündə xidmət ticarətinin, elmi texniki biliklər üzrə xarici ticarət əlaqələrinin genişləndirilməsi və ticarətdə rolunun artırılması üzrə tövsiyə xarakterli təkliflər irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: xidmət üzrə beynəlxalq ticarət, idxal, ixrac, injiniring, reinjiniring, françayzing, beynəlxalq turizm.

G İ R İ Ş

Məlumdur ki, dünya ölkələri müxtəlif istiqamətdə inteqrasiya əlaqələrinə daxil olurlar. İstər xarici ticarət istiqamətində, istər kapitalın beynəlxalq hərəkəti, istərsə də əmək miqrasiyası qismində ölkələrin xarici iqtisadi siyasətinə əsaslanaraq hər bir ölkə fərqli şəkildə inteqrasiya mövqeyində iştirak edir. Xarici iqtisadi siyasəti qeyd ediriksə, məhz bu da daxili iqtisadi siyasətə uyğun olmalıdır. Hər bir ölkənin fərqli istehsal amilləri ilə mövcud olması onların fərqli istiqamətdə beynəlxalq iqtisadi münasibətlərdə iştirak etməsinə gətirib çıxarır. Çünki ölkələr öz daxilində mövcud olmayan istehsal resurslarını mütləq şəkildə qəbul etmək istəyəcəklər. Deməli, bununla da dünyada istehsal amillərinin beynəlxalq mübadiləsi geniş vüsət almış olur. Təsədüfi deyil ki, beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin genişlənməsi daha çox ticarət əlaqələri əsasında qurulur, çünki beynəlxalq iqtisadi münasibətlərin təqribən 80% hissəsini beynəlxalq ticarət əlaqələri təşkil edir. Müasir dövrdə beynəlxalq ticarət əlaqələri müxtəlif istiqamətlərdə inkişaf edir. Həm əmtəə, həm də

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

xidmət ticarəti istiqamətində. Ölkələr inkişaf etdikcə, əhali tələbləri və həyat səviyyəsi dəyişdikcə ticarət istiqamətləri və növləri də dəyişir. Məhz bu gün xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarət hərəkətverici qüvvə kimi ortaya çıxmış və dünyada yeni mənzərə formalaşdırmışdır.

Tədqiqatın əsas məzmunu

Qloballaşma prosesi beynəlxalq ticarəti şərtləndirməklə ölkələrarası ixtisaslaşma və kooperasiyalaşmanı öz arxasınca aparır, beynəlmiləl mübadilə prosesini inkişaf etdirir. Prosesdə alqı-satqıya çıxarılan malların və xidmətlərin istehsal - istehlak xarakteristikasına görə, yəni onların təyinatı, tipləri və müxtəlifliyi üzrə ixtisaslaşma meyarına görə təsnifatı diqqəti cəlb edir. Belə təsnifat eyni zamanda beynəlxalq ticarətin obyektini düzgün müəyyən etməyə, nəyin, hansı mal qrupunun alınib-satılmasının və göstərilən xidmətin növünün nədən ibarət olmasını qruplaşdırmağa imkan verir. Qəbul olunmuş beynəlxalq təsnifatda beynəlxalq ticarətin beş fərqli növü öz əksini tapmışdır:

- hazır məhsullar, yarımfabrikatlar üzrə beynəlxalq ticarət;
- ərzaq və kənd təsərrüfatı məhsulları üzrə beynəlxalq ticarət;
- maşın və avadanlıqlar üzrə beynəlxalq ticarət;
- xammal və enerji daşıyıcıları üzrə beynəlxalq ticarət;
- xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarət [1, s.13].

Xidmətlərin ticarəti iqtisadiyyatın rezidentləri və qeyri-rezidentləri arasında mübadilə edilən xidmətlərin, o cümlədən xaricdə yaradılmış xarici filiallar vasitəsilə göstərilən xidmətlərin dəyərini özündə ehtiva edir. Xidmətlər ticarətinə nəqliyyat, turizm, rabitə, maliyyə xidmətləri, informasiya texnologiyaları xidmətləri, lisenziya, həmçinin digər biznes xidmətləri daxildir. Xidmətlərin ticarəti ideyalar, nou-hau və texnologiya mübadiləsinə təkan verir, baxmayaraq ki, bu, çox vaxt daxili qaydalar kimi maneələrlə məhdudlaşdırılır. Bütün OECD ölkələri öz məlumatlarını 2008-ci il Milli Hesablar Sistemində (SNA) uyğun tərtib edirlər. Ümumiyyətlə, xidmətlərin inkişafı ölkədə iqtisadi artıma, rəqabətqabiliyyətli məhsul ilə bazara çıxmağa və yoxsulluğun aşağı düşməsinə təsir göstərir. Beynəlxalq iqtisadiyyatda xidmətlər hazırda elmi texniki tərəqqinin və insanların beynəlxalq mobilliyinin köməkliyi ilə sərhədlərdən kənar ticarət edilir. Onu da qeyd etmək olar ki, xidmətlərlə ticarəti ixracın diversifikasiya edilməsində və ixracın artırılmasında bir əsas kimi götürmək olar. Demək olar ki, xidmətlər sektorunun genişlənməsi potensial olaraq böyük fayda gətirməklə birlikdə xərclərə də səbəb ola bilər.

Hazırda beynəlxalq ticarətin strukturuna fikir verdikdə onun struktur tərkibində əhəmiyyətli keyfiyyət dəyişikliklərinin baş verdiyini müşahidə edirik. İlk növbədə, beynəlxalq ticarətin mallarla və xidmətlərlə ticarət əməliyyatları xammal-materiallarla və yanacaq müqayisədə son, hazır məhsullar ticarəti daha sürətlə artdığı müşahidə olunur. Belə ki, sənayenin özünün tərkibində qeyri-neft sənaye sahələri və onların məhsul buraxılışının xüsusi çəkisi tədricən artmaqdadır. Hazırda xammal-materialın və yanacağın xüsusi çəkisi beynəlxalq ticarətdə 30 faiz düşmüşdür ki, bunun da 25 faizi yanacağın, qalan 5 faizi isə xammalın payına düşür [1, s.33].

İnkişaf etməkdə olan ölkələrdən və az inkişaf etmiş ölkələrin xidmətlərlə ticarətinin potensialının gücləndirilməsi istiqamətində yeni islahatlar aparılır ki, məhz bu həyata keçirilən islahatlar beynəlxalq iqtisadi münasibətlərə tətbiq edilmiş olur. İslahatlara əsaslanaraq ölkələrdə əlavə resurslardan istifadə edərək, elmi-texniki biliklərin tətbiq olunma istiqamətini və sürətini dəyişərək dünya

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

xidmət sektoruna yeni ölkələr daxil olmuş olur. Xüsusilə onu qeyd etmək olar ki, müasir dövrdə dünya iqtisadiyyatının böyük problemlərinin həlli üçün əsas vasitə kimi məhz dünya xidmət sektorunun inkişafını göstərmək olar. Təsadüfi deyil ki, bu gün inkişaf etmiş ölkələrin əsas gəlirə yönələn sahəsi məhz xidmət sahəsidir. Logistika, nəqliyyat və informasiya texnologiyasından istifadə qlobal dəyər zəncirinə daxil olmaq üçün bir əsasdır və bu dəyər zəncirinə qoşulmaqla ölkələrdə əlavə dəyər yaranmış olur. Bu isə dünya ÜDM-nin də artımına, həmçinin ölkənin ÜDM-nin artmasına təsir göstərmiş olur. Təhlillər göstərir ki, xidmətlər dünya ÜDM –nin üçdə ikisini təşkil edir.

Xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarətə diqqət yetirsək, görmək olar ki, zaman ötdükcə xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarətin dəyərində əsaslı dəyişikliklər baş vermişdir. Bunu aşağıdakı qrafikdə aydın şəkildə görmək olar.

Diagram 1.

**2008-2023- cü illər ərzində dünya xidmətlərinin ixracı
(trl. ABŞ dolları)**

Mənbə: <https://www.wto.org> [3]

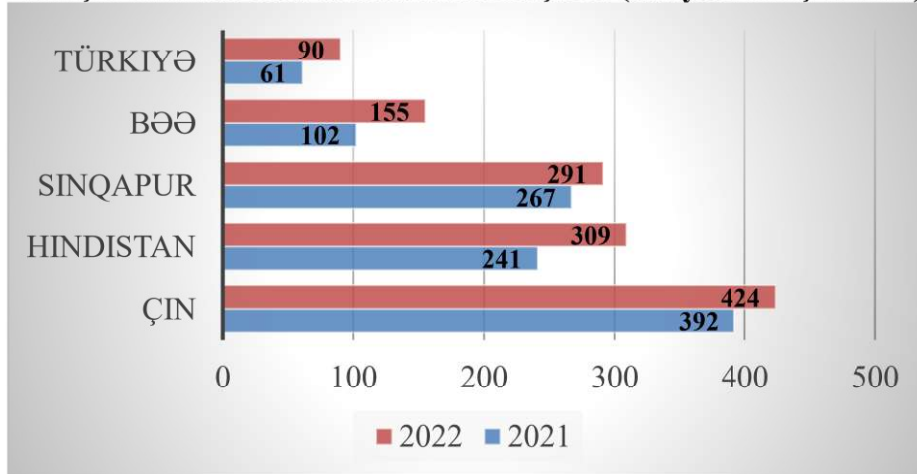
Qrafikə diqqət yetirsək, görmək olar ki, 2008-2023- cü illər ərzində dünya xidmətlər ticarətində əsaslı dəyişikliklər baş vermişdir. Demək olar ki, bu dövrlərdə dalğalanma olmuşdur. Məhz elə qrafikdə göstərilən rəqəmlərə əsasən demək olar ki, 2008-2019-cu illər ərzində 54% artım müşahidə olunmuşdur. Hər birimizə məlum olan, bütün dünyanı öz ağışuna alan qlobal pandemiya böhranı xidmətlər üzrə ticarətə də təsir göstərmiş və 2020-ci ildə 17,2% azalma baş vermişdir. Bundan sonra isə dünya xidmətlər ixracının dəyəri 2021-2022-ci illərdə bərpa yolunu davam etmişdir. Məhz xidmətlər üzrə beynəlxalq ticarət dünya ÜDM nin 7,1% ni, ümumi dünya ticarətinin isə 23% -ni təşkil edir.

Əlbəttə ki, dünya ölkələrinin inkişaf səviyyəsi fərqli olduğu kimi, onların istər xarici istərsə də daxili fəaliyyəti fərqli istiqamətlərdə olur. Məhz bu da onların dünya bazarında iştirakı payının fərqli olduğunu göstərir. Dünya üzrə xidmət ticarətinin iştirakçıları aşağıdakı qrafikdə göstərilmişdir.

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

Diagram 2.

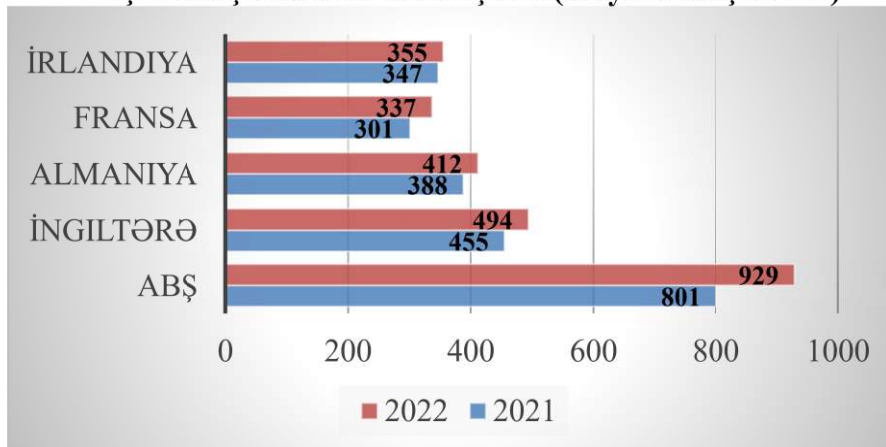
İnkişaf etməkdə olan ölkələrin ixracatçıları (milyard ABŞ dolları)

Mənbə: <https://hbs.unctad.org> [4].

Diagram 3.

İnkişaf etmiş ölkələrin ixracatçıları (milyard ABŞ dollar)

Mənbə: <https://hbs.unctad.org> [4].

Diagram 2, Diagram 3-də inkişaf etməkdə olan və inkişaf etmiş ölkələrin xidmət ticarətində olan payını görürük. İstər 2021, istərsə də 2022-ci illərdə ABŞ bu sahədə liderlik mövqədə dayanmış olur. 2022-ci ildə beynəlxalq miqyasda 929 milyard dollarlıq xidmətləri satılan Amerika Birləşmiş Ştatları qlobal bazarın 13 faizlik payını ələ alaraq dünyanın aparıcı ixracatçısı olaraq qalmışdır. Onu müəyyən məsafədə Böyük Britaniya (494 milyard dollar) davam etdirməyə başlamışdır. İnkişaf etməkdə olan iqtisadiyyatlar arasında lider ixracatçı olan Çin üçüncü yerdədir (424 milyard dollar). İnkişaf etməkdə olan ölkələrin ilk beş xidmət ixracatçısı Asiya ölkələri olmuşdur. 2022-ci ildə onlar qlobal bazarın 18 faizini ələ keçiriblər.

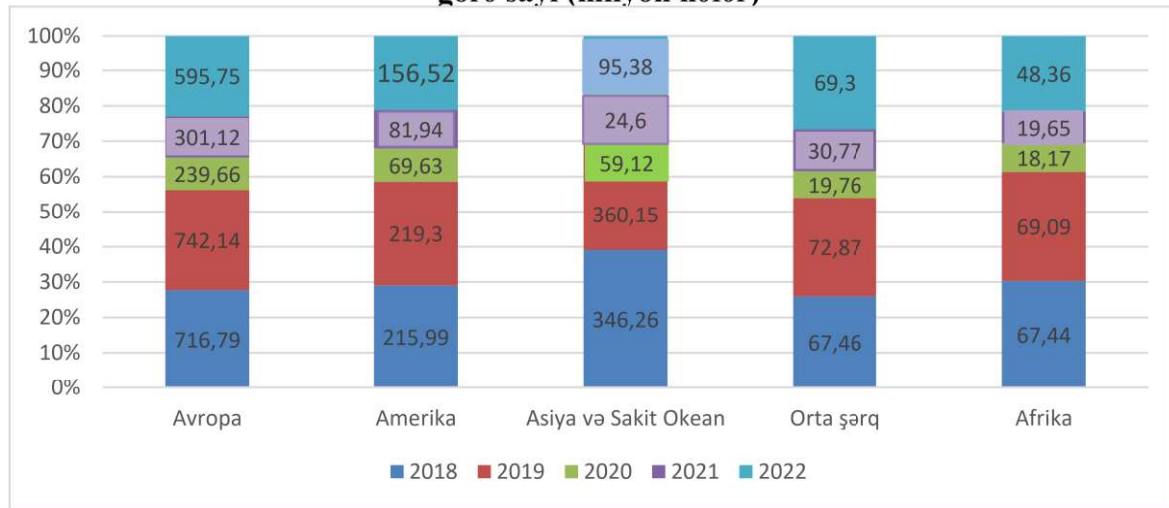
Beynəlxalq turizm də xidmətlər üzrə ticarətin bir növü kimi qəbul edilmişdir. Beynəlxalq turizm dünyanın ən əsas sənaye sahələrindən biridir, əlbəttə ki, istər məşğulluğun və istərsə də ÜDM-in ən əhəmiyyətli mənbəsi kimi tanınır. Ümumi statistik göstəricilərə diqqət yetirsək görmək olar ki, 2022-ci ildə turizm sektorunun qlobal ÜDM-də payı 7,6% təşkil etmişdir, bu isə 2021-ci ilə

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.
AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.
АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

görə 22% artım, 2019- cu ilə görə isə 23% azalma deməkdir. Ümumilikdə turizm sahəsində 2022-ci ildə 2,2 milyon yeni iş yerləri mövcud olub, bu 2021-ci ilə nisbətən 7,9% artım, 2019-cu ilə görə isə 11,4% azalma deməkdir. Aşağıdakı qrafikdə 2018-2022-ci illər arasında beynəlxalq turistlərin bölgələr üzrə sayı göstərilmişdir.

Diagram 4.

2018- 2022-ci ilə qədər dünya üzrə beynəlxalq turistlərin bölgələrə görə sayı (milyon nəfər)

Mənbə: <https://www.statista.com/statistics/186743/international-tourist-arrivals-worldwide-by-region-since-2010/>[5]

Qrafikdən görmək olar ki, dünyada ən çox turist sayı Avropa bölgəsindədir. Amerika isə sıyahıda ikinci yerdədir. Digər yerləri isə ardıcıl olaraq Asiya və Sakit Okean, Orta Şərq və Afrika bölgəsi tutur. 2018-2022-ci illər arasında turist saylarının azalmasının əsas səbəbi əlbəttə ki, yenə də qlobal pandemiya böhranı olmuşdur. Gördüyümüz kimi, Avropa bölgəsi dünya turizm xidmətində ilk sıradadır, bu bölgədə də əsas yerləri İngiltərə, Fransa, İtaliya, İspaniya, Almaniya tutur.

Xidməti ticarətdən danışırıqsa, deməli, elmi –texniki, mühəndis-texniki biliklərin mübadiləsini də qeyd etmək lazımdır. Dünyada mühəndis-texniki biliklərin, elmi-texniki biliklərin beynəlxalq mübadiləsi müxtəlif istiqamətlərdə baş verir, istər injiniring, reinjiniring, lisenziyaləşmə, istərsə də françayzinq. Biliklərin mübadiləsi elmi və texnoloji inkişafın daha geniş istifadəçiləri üçün əlçatan olmasını təmin edir ki, bu da onların hər bir ölkədə inkişafına gətirib çıxarmış olur. Bu gün dünyada injiniring və reinjiniring xidmətləri ilə məşğul olan şirkətlərin sayı getdikcə artır. Siemens 127 milyard dollarlıq bazar dəyəri ilə dünyada ən iri injiniring şirkətidir. 190 ölkədə 300.000 üzvü əhatə edən işçi qüvvəsi mövcuddur. Məlum olduğu kimi, elmi biliklər müxtəlif formalarda mübadilə edilir ki, bunlardan da daha çox istifadə olunanı françayzinq əməliyyatlarıdır. Bu gün ölkələr yeni brend yaratmaq, patent almaq, onların nüfuzunu yüksəltmək üçün nə qədər xərc və zaman tələb olduğunu özləri də bilirlər. Bunun üçün isə zamanla birlikdə rəqabətqabiliyyətliliyi yüksəltmək də əsas yer tutur. Bu səbəbləri də əsas götürərək françayzinq xidmətlərindən istifadə etməyi məqsəduyğun bilirlər. Orta hesabla Ümümdünya Françayzinq Şurasının üzvlərinin 2022-ci ildə dünya ÜDM də payı 2,7% təşkil edir ki, bunun da ən əsas hissəsi ABŞ şirkətlərinin payına düşür. [6]

Təsadüfi deyil ki, bu gün Azərbaycanda da xidmət ticarəti xarici ticarətin prioritet istiqamətlərindən biri kimi hesab edilir. Əgər biz tədiyyə balansının cari hesablar balansına diqqət yetirsək görə bilərik ki, 2022-ci il üzrə xarici ticarətin xidmətlər üzrə həcmi 12,9 milyard dollar təşkil

AUDİT 2024, 2 (44), səh. 74-81.

AUDIT 2024, 2 (44), pp. 74-81.

АУДИТ 2024, 2 (44), стр. 74-81.

etmişdir, bu da bizə əsas verir ki, deyək ki, 2,7 milyard kəsir yaranmışdır. Əsasən də ümumi xidmət ticarətinin dövriyyəsinin 36,2%-ni nəqliyyat xidmətləri təşkil etmişdir. 2022-ci ildə turizm xidmətlərinin payında artım müşahidə olunmuşdur ki, bu da 1,7 milyard dollar təşkil etmişdir. Baxmayaraq ki, göstərici milyard dollarla ölçülür, burada əsas payı məhz Azərbaycandan gedən turistlərin payı çoxluq təşkil etmişdir, bu isə əvvəlki il ilə müqayisədə 53% artım deməkdir.

Biz yuxarıda da xidməti ticarətin növlərindən danışdıqda onun müxtəlif istiqamətləri əhatə etdiyini qeyd etmişdik ki, məhz ölkəmizdə də az da olsa, bu istiqamətlərdə də xidməti ticarətin qiymətləndirilməsi aparılmış, o nəticəyə gəlinmişdir ki, 2022-ci ildə tikinti xidmətinin həcmi 48,4 milyon dollar təşkil etmiş ki, bu da əvvəlki il ilə müqayisədə 2,6 dəfə artım deməkdir. İşgüzar xidmətlərin həcmi isə 1 milyard dollar olmuşdur. [7]

Təhlil materiallarına əsaslanaraq deyə bilərik ki, ölkəmizdə xidməti ticarət üzrə mənfə saldo olmağına baxmayaraq xidmət sektorunun ixracdakı payını artırmaq üçün ölkəmizdə innovativ bilye malik insan kapitalı əmək ehtiyatları, inkişafa doğru gedən təhsil, əlbəttə ki, ən önəmli geoiqtisadi səmtlərinə malik olan beynəlxalq nəqliyyat qovşağımız mövcuddur.

Y E K U N

Beynəlxalq ticarət və dünya bazarının struktur elementləri, xüsusən onların forma və norma müxtəliflikləri dərinləşməyə başlamış əmtələrin, xidmətlərin və habelə kapital bazarının daha sürətlə inkişafı diqqəti cəlb etmişdir. Qeyd etdiyimiz kimi, açıq iqtisadiyyatlı ölkələrin sayının tədricən artması ümumi prinsiplərə və standartlara əsaslanan qlobal ticarət sisteminin formalaşmasına gətirib çıxarmışdır. Biz xidməti ticarəti qeyd edən zaman istər makro səviyyəli, istərsə də mikro-səviyyəli yanaşmanı qeyd etmiş oluruq. Əlbəttə ki, hər iki səviyyədə inkişaf sonda ölkə iqtisadiyyatına və makroiqtisadi göstəricilərə öz təsirini göstərmiş olur. Bu gün inkişaf etmiş ölkələrin hər biri xidmət sahəsinin inkişafına daha çox önəm verirlər. Çünki, xidmət sahəsinin inkişafı insan kapitalının və savadlı əmək ehtiyatlarının olması, investisiyaların təşviqi deməkdir. Həmçinin, onu da vurğulamaq lazımdır ki, ölkələrin inteqrasiya mövqeyinin genişlənməsi istehsal amillərinin beynəlxalq mübadiləsindən, bu mübadiləni həyata keçirən xidmətlərdən asılıdır. Nəticə etibarı ilə onu demək olar ki, ölkələr xarici iqtisadi siyasətlərini həyata keçirən zaman ticarətin şaxələnməsi istiqamətində xüsusi mövqe almalı, şaxələnmə həm ixrac, həm də idxal istiqamətində balanslı şəkildə həyata keçirilməlidir. Xidməti ticarətin inkişafı, həmçinin əmtəə ticarətinin xammal şəklində deyil, hazır məhsulda istehsalına təkan verməlidir. Bu zaman ölkədə əlavə dəyər yaranmış olar ki, bu da ÜDM də hazır məhsulunun payının artmasına, büdcə gəlirlərinin yüksəlməsinə, işsizliyin aşağı düşməsinə, elmi yenilik tətbiq edilən məhsulların artmasına, valyuta axınlarına və s. səbəb olacaqdır.

İSTİFADƏ OLUNMUŞ ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Dadaşova J.B. “Beynəlxalq ticarətin müasir xüsusiyyətləri və Azərbaycanın xarici ticarət əlaqələrinin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri”. Bakı, 2021-ci il. səh.13, səh. 33
2. Kruqman Pol “Beynəlxalq iqtisadiyyat”. Bakı, 2016
3. <https://www.wto.org>
4. <https://www.statista.com/statistics/186743/international-tourist-arrivals-worldwide-by-region-since-2010/>
5. <https://hbs.unctad.org>
6. <https://www.franchise.org/>
7. Mərkəzi Bankın rəsmi saytı - <https://www.cbar.az>.

Jala Bayram Dadashova,

Ph.D. (Econ.),

National Aviation Academy,

E-mail: j.ala@inbox.ru

© J.B. Dadashova, 2024

DEVELOPMENT DIRECTIONS AND CURRENT TRENDS OF INTERNATIONAL TRADE IN SERVICES IN THE MODERN PERIOD

ABSTRACT

The purpose of the research is to analyze the directions of development of international trade relations in the services sector, taking into account the modern features of international trade.

The methodology of the research - methods of comparative analysis, generalization, and statistical methods were used.

The practical importance of the research - the place of international trade in services in international economic relations is investigated. The directions of use of trade in services of the states of the world are analyzed.

The results of the research - the indicators of development of states in the sphere of trade in services, modern trends of their types are defined, and the directions of their development are outlined.

The originality and scientific novelty of the research - the positive and negative aspects of the significant place of the services sector in the world GDP are defined. In the process of international integration of countries, recommendations are put forward to expand trade in services, scientific and technical knowledge, and increase the role of foreign trade in trade.

Keywords: international trade in services, import, export, engineering, reengineering, franchising, international tourism.

Дадашова Жаля Байрам кызы,
доктор философии по экономике,
Национальная Авиационная Академия,
E-mail: j.ala@inbox.ru
© Дадашова Ж.Б., 2024

НАПРАВЛЕНИЯ РАЗВИТИЯ И СОВРЕМЕННЫЕ ТЕНДЕНЦИИ МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛИ УСЛУГАМИ В СОВРЕМЕННЫЙ ПЕРИОД

РЕЗЮМЕ

Цель исследования – проанализировать направления развития международных торговых отношений в сфере услуг с учетом современных особенностей международной торговли.

Методология исследования – использовались методы сравнительного анализа, обобщения, статистические методы.

Практическая значимость исследования - исследовано место международной торговли услугами в международных экономических отношениях. Проанализированы направления использования торговли услугами государствами мира.

Результаты исследования - определены показатели развития государств в сфере торговли услугами, современные тенденции их видов, обозначены направления их развития.

Оригинальность и научная новизна исследования - определены положительные и отрицательные стороны значимого места сферы услуг в мировом ВВП. В процессе международной интеграции стран выдвинуты рекомендации по расширению торговли услугами, научно-техническими знаниями, повышению роли внешней торговли в торговле.

Ключевые слова: международная торговля услугами, импорт, экспорт, инжиниринг, реинжиниринг, франчайзинг, международный туризм.

Məqalə redaksiyaya daxil olmuşdur:
25.01.2024
Təkrar işlənməyə göndərilmişdir:
27.02.2024
Çapa qəbul olunmuşdur: 11.03.2024

*The date of the admission of the article to
the editorial office:* 25.01.2024
Send for reprocessing: 27.02.2024
Accepted for publication: 11.03.2024

*Дата поступления статьи в
редакцию:* 25.01.2024
*Отправлено на повторную
обработку:* 27.02.2024
Принято к печати: 11.03.2024